דאטע: 26·IV 1996

צו
דער פארװאלטונג פון
יידישן ליטעראטן און זשורנאליסטן פאראיין
אין ישראל, תל-אביב.

חשובע פריינד,
דערמיט בעט איך אנצונעמען מיך אלס מיטגליד אין פאראיין פון
די יידישע שרייבער אין ישראל.

צו דער װענדונג לייג איך ביי, אין הסכם מיט אייער סטאטוט,
צװיי רעקאמענדאציעס פון פאראיין-חברים.

מיט כבוד,
[signature]
....
אונטערשריפט.

אדרעס: ....
....

פראגע - בויגן
(אויספילן דייטלעך)

1. פאמיליע און נאמען (אין יידיש) ..... לעװ מישע
2. ליטעראַרישער פסעוודאנים .....
3. געבוירן אין יאר 1917 אין [illegible] (לאנד און שטאט)
4. עולה געװען קיין ישראל אין יאר 15.02.1996
5. גענויער אדרעס אין ישראל רחובות, ישראל, שחר 4/4
6. באשעפטיקונג אין ישראל ..... טל: 08/9455279 ([illegible] 08/9458182)
7. מיטארבעט אין זשורנאלן און צייטונגען (אין אויסלאנד און אין ישראל)
[illegible]
8. ארויסגעגעבן ביכער 1948 [illegible]
[illegible]
[illegible] 6-7 [illegible] 300-400 [illegible]
9. קורצע אויטאביאגראפיע: [illegible] 1936 [illegible]
[illegible] 1942 [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
2. [illegible]
[illegible]

באשלוס פון דער פארװאלטונג

די װענדונג איז באהאנדלט געװארן דעם .....
און סאיז באשלאסן געװארן .....
.....

[signature]

3. א. ז. חורגאַל. אין חשבונות מיט דער ליטעראַטור-קריטיק. שמועסן מיט אַוורום פֿון ט. לעוו. „אַ נײַ־ווײַנגל" 1974 · III

4. ז. לעווין. פֿאָלקס־ווערטער [illegible] וועגן „נײַ־לעבן" [illegible] 1948 · V · 28

5. ת. שלומאַן. שמועסן וועגן „סאָוועטיש היימלאַנד" №7 - 1967

6. וו. [illegible]. וועגן ט. לעווס שאַפֿונג. – „ – „ – №8 - 1971

7. ט. [illegible]. נאָטיצן [illegible] אין [illegible]. – „ – „ – №2 - 1978

8. כ. [illegible]. אין [illegible] פֿון די לעבעדיקע אינטערעס. – „ – №4 1981

9. ב. [illegible]. ט. לעוו און זײַנע דערציילונגען. „[illegible]" 1967 · VIII · 30

10. ש. [illegible]. וועגן די דערציילונג פֿון ט. לעוו. – „ – „ – 1968 XII · 15

11. ט. [illegible]. די קינסטלערישע [illegible] פֿון [illegible]. „נײַע פּרעסע" 1969 VIII · 14

12. ב. [illegible]. [illegible] צו דער [illegible]. „ביראָבידזשאַנער שטערן" 1974 I · 20

13. – „ – לעבן און נײַע פּאָעמען. – „ – „ 1981 VII · 7

14. – „ – [illegible]. – „ – „ – 1984 VII · 22

15. ה. [illegible]. – „ – „ – 1983 IX · 7

16. י. ראַבין. די [illegible] נאָכן [illegible]. „פֿאָלקס־שטימע" 1980 IX · 7

17. י. בלום. [illegible] א [illegible]. – „ – „ – 1981 II · 14

אין כלוסיש:

18. ט. [illegible]. ווען ניט די [illegible]. „[illegible]" 1977 · III · 6

19. ת. [illegible]. ניט [illegible] [illegible]. „[illegible]" 1981 - №4

20. ס. [illegible]. [illegible] נאָכן [illegible]. „ „ [illegible] 1981 - №8

21. [illegible]. ווען ניט די [illegible]. „ „ – „ – 1977 №?

[illegible] „[illegible]" אין [illegible] פֿון די [illegible]

[illegible] 1959 · V · 5 [illegible] 21 · V 1959 [illegible]

22. ש. [illegible]. ט. לעוו און זײַנע [illegible]. „נײַע צײַטונג" 1993 · V · ? תל-אביב

23. [illegible]. – „ – „[illegible]" 1993 · V · 14 תל-אביב

[illegible] פֿון מײַנע ווערק [illegible] און ישׂראל אין [illegible].

און [illegible] אין [illegible] וועגן [illegible] אין [illegible] („[illegible]

[illegible] פֿון [illegible]) 1993, אין די [illegible]

וועגן [illegible] תל-אביב - קיִעוו 1994. ([illegible] ניט [illegible])

תל-אביב - קיִעוו

[illegible] (נאָך די [illegible]) אין די [illegible] ניט [illegible].)

[illegible] 1995. ת. לעוו

[illegible]

צהטוואוליקייט אשבסים (דא פאר טאַרטער)

אריך טרבם 15/30

08-9458182

אין א טאג 5-6 אמאל ווען [illegible] פיין

לויטן אצכנס וועסט מין צעה אונקטער

ליטעראַרישע וועלט

אַ סאָוועטיש־אידישע דערציילונג

1.

אין דעם נייסטען, דריטען נומער פון דעם זשורנאַל „סאָוויעטיש היימ־לאַנד” איז דאָ אַ דערציילונג, וואָס האָט אויף מיר געמאַכט אַ היפּשען רושם. זי געהערט דער פּען פון מישע לעוו, וואָס איז געבוירען אין 1917 און איז געווען אַ פּאַרטיזאַן אין דער צווייטער וועלט־מלחמה. אויך האָט ער געענדיגט דעם היסטאָרישען פאַ־קולטעט פון דעם מאָסקווער פּעדאַגאָ־גישען אינסטיטוט. הייסט עס — נישט בלויז אַ שרייבער (ער האָט זיך אָנגעהויבען דרוקען אין דעם יאָר 1936) נאָר אַן אינטעליגענטער, אַ געבילדעטער שרייבער.

מישע לעוו איז אַריינגעפאַלען צו די נאַצים, ווען היטלער'ס חיילות האָ־בען זיך גערוקט אויף מאָסקווע און שיער נישט דערגאַנגען צו די טויערן פון דער סאָוועטישער הויפּט־שטאָט.

די רוצחים פון היטלער'ס אַרמיי האָבען לויט די באַפעלען פון זייערע עלטסטע און קעגען אַלע כללים און אינטערנאַציאָנאַלע געזעצען פון קריג־פירונג, געפייניגט די סאָוועטישע געפאַנגענע. די פייניגונג איז געווען אַ פאַרשידענאַרטיגע. מען האָט גע־שלאָגען, מען האָט די גראַניעטע נישט געגעבען קיין מעדיצינישע הילף, מען האָט גאַרנישט געטאָן צו לינדערן זייערע ליידען. נאָר די שרעקליכסטע פאָרם פון פייניגונג איז געווען דער הונגער. אָדער מען האָט גאַרנישט געגעבען צו עסען און טרינקען, אָדער אַזוי ווייניג און אַזוי שלעכט, אַז עס האָט קוים געסטאַיעט אויפצוהאַלטען די נשמה אין דעם גוף.

דאָס — אין דער באַציאונג צו אַלע סאָוועטישע געפאַנגענע — נישט־אידען. מיט אידען געפאַנגענע האָבען די היטלער־זעלנער געהאַט גאָר אַנ־

וואו עס שטייען אַנדערע אידען. נאָר עפּעס געשעט.

איינער פון די געפאַנגענע, וואָס טראָגט אויפ'ן אָרעם אַ צייכען פון רויטען קרייץ, קענטיג אַן אייגענער און מיט אַ מענטשליך האַרץ באַשליסט נישט צו דערלאָזען צו מישע לעוו'ס אימה'דיגען טויט. ער גייט צו נאָענט צו אים און זאָגט שטיל־שטיל:

„הער זיך איין, וואָס מען רעדט צו דיר. קיין אידען שיסט מען דאָ נים. מען וואַרפט זיי אַהין (ער ווייזט אויפ'ן אָרט פון וואַנען עס טראָגען זיך שרעקליכע געשרייען). דאָרט וועסטו שטיין ביז'ן האַלז אין עפּוש. איך בין אַ דאָקטאָר און קאָן גאַראַנטי־רען, אַז פאַר איין נאַכט וועסטו נים שטאַרבען...”

ווען דער דאָקטאָר האָט געענדיגט רעדען, האָט מישע לעוו דערזען זיינע פריינט, געגעבען זיי אַ צייכען זיי זאָ־לען אים העלפען און זיי האָבען עס געטאָן. זיי האָבען אים אָפּגעשלאָגן פון דער נאַצישער פּאָליציי און זענען אַלע פאַרשוואונדען צווישען די אַנדערע נישט־אידישע מלחמה־געפאַנגענע.

2

מישע לעוו'ס באַוואוסטזיניגע אי־דישקייט האָט געדאַרפט דורכמאַכען נאָך אַ נסיון.

מיט זיין פּנים האָט ער געקאָנט אָנגיין פאַר אַ רוס. זיין נאָמען און פאַמיליע־נאָמען זענען אויך נישט גע־ווען שלעכט. אָבער זיין פאָטער האָט געהייסען אהרן. ער וואָלט געדאַרפט זאָגען, אַז ער הייסט מיכאַאיל אַראָ־נאָוויטש און דאָס וואָלט אים אַרוים־געגעבען. זיינע פריינט פימענאָוו און סערגעיעוו האָבען אים אָנגעזאָגט, אַז ער זאָל אומבאַדינגט בייטען זיין פאָ־טער־נאָמען. געוויס: דאָס איז אַ סגולה

פון

א. לעיעלעס

האָסט פאַרדאָטען

דיין טאַטען,

אַי גוט, זעהר גוט!

מישע לעוו איז זעהר־זעהר מענטש־ליך און ממילא [illegible] פאַר איז אים אַפילו אין דעם מאָמענט פון דער עקסטער סכנה שווער געווען זיך אָפּצוזאָגען פון דעם פאָטער'ס נאָ־מען און פאַרבייטן אהרן אויף אַנדרעי.

די גאַנצע דערציילונג איז געשריבען מיט טאַלאַנט, אין גוטען אידיש און מיט אמת'דיגען קינסטלערישען צימ־צום. עס איז אַ מערקווירדיגער צו־שטייער צו אונזער אייגענער אידישער און אַל־מענטשליכער חורבן־ליטעראַ־טור. מישע לעוו, וואָס איז איצט בלויז פינף און פערציג יאָר אַלט איז אַ ליטעראַרישע קראַפט פון אַ וויכטיגען פאַרנעם; און עס בלייבט בלויז צו ווינטשען, אַז ער זאָל גיין ווייטער אויף זיין שרייבערישען וועג און פאַר־בלייבען אַזוי נאָרמאַל מענטשליך, אַזוי נאַטירליך אידיש, ווי ער איז עס אין דער אָפּגעדרוקטער דערציילונג זיינער.

ער זאָגט טאַקע צו אַ המשך פון זיין אָפּגעדרוקטער זאַך. איך בין זיכער, אַז נישט בלויז איך אַליין וועל וואַר־טען דערויף מיט אַ שפּאַר ביסעל אומ־געדולד.

3

פאַרוואָס האָט די דאָזיגע דערציי־לונג געמאַכט אַ רושם אויף מיר?

ווייל זי איז צום גרעסטן טייל [illegible]

שוין געהייסען נאַציאָנאַליזם און שאָ־וויניזם און געווען טריף.

די נאַצישע חיה־רעה האָט זיך גע־קליבען צו פאַרצוקען אַ סך פעלקער, צווישען זיי די סלאַווען. אָבער פאַר אידען האָט זי צוגעקלערט אַ ספּעציעלע, אַן אומגעווינליך נידערטרעכ־טיגע פאַרצוקונג. אויך אָט דאָס האָט מען נישט געטאָרט פאַרצייכענען. דערפאַר איז נאָך קיין דענקמאָל נישטאָ אין קיעווער באַבי־יאַר. דערפאַר איז אין דער סאָוועטישער פּרעסע אָדער ליטעראַטור אַזוי ווינציג פאַרצייכענט דער פּשוט'ער נאַקעטער אמת, אַז דער נאַציזם האָט אידען געמאַכט פאַר דעם הויפּט־קרבן פון זיין חיה־רעה'שקייט.

מישע לעוו רעדט וועגען דעם אַלעם אָפען, דירעקט און מיט יענער עכט־קינסטלערישער איינגעהאַלטענקייט, וואָס פאַרוואַנדעלט די גרוילינ שוואַר־צע רעאַליטעט אין טראַגישע, ווי אויך אוניווערסאַלע סימבאָלן.

געוויס האָט עס מישע לעוו געטאָן נישט אויף זיין אייגענעם באַראָט. אהרן ווערגעליס'ן, דעם רעדאַקטאָר פון „סאָוויעטיש היימלאַנד”, וואָס האָט געלאָזט אָפּדרוקן אָט די דער־ציילונג אָן ענדערונגען, קומט זיין טייל אָנערקענונג. עס זענען דאָ נאָך אַנדערע סימנים. פּאָזיטיווע פון נאַ־ציאָנאַל־אידישען קוקווינקעל אין דעם נומער 3 „סאָוויעטיש היימלאַנד”.

און וואָס זאָלען מיר לערנען דער־פון?

איך וויל נישט פאַרפליען צו־הויך מיט האָפענונג.

נאָר איך טראַכט:

עס טרעפט אינמיטען יאַנואַר אָדער פעברואַר, אינמיטען פראָסט און זאַ־ווערוכעס גיט עפּעס אַ וועי, אַ בלאָז מיט [illegible]

נעמען געווען טאַבו, נישט דערמאָנט און נישט געדאַכט.

און נאָך אַ וואָרט וועגן אידיש אין שייכות מיט דעם זשורנאַל „סאָ־וויעטיש היימלאַנד”.

עס איז מיין טיפסטע איבערצייגונג, אַז דאָס קאַפּיטעל אידיש קאָן אין רוסלאַנד האָבען אַ נייעם אָנהייב. איך זאָג נישט וועט, נאָר קאָן. דאָס אידי־שע וואָרט דאָרט איז פאַרגאָסען גע־וואָרען מיט מאַרטירער־בלוט, מאַרטי־רער־בלוט האָט אַ מאָדנע טבע — עס וויל נישט רוען, עס לאָזט זיך נישט איינשטילען. עס וועט אַמאָל אַ מיס־טישער אירינאַציע־שטאָף פאַר נייע געוויקסען פון בענקשאַפט, נייע פּי־רות פון כוונה און ווילען. אַז עס איז דאָ אַ ב ע נ ק ש אַ פ ט צו אידיש אין סאָוויעט־רוסלאַנד, קאָן נישט זיין דער מינדסטער ספק. קיינער וועט מיר נישט קאָנען איינרעדען דעם היפוך.

אויך דאָס לייען איך אַרוים פון „סאָוויעטיש היימלאַנד”. אויך דאָס קומט מיר אָקעגען פון מישע לעוו'ס טאַלאַנטפולער דערציילונג. נישט צו־פעליג זאָגט ער דאָרט, דירעקט און פּשוט, אַז אידיש איז זיין מאַמע־לשון.

עס זענען בליצלעך אין דער נאַכט. שפּראָצענדיגע גרעזלעך אויף צעליינ־טע זעמדער. אָבער פאָרט אַ נייקיים פון צוגאַנג, אַן אַנדערשקייט און פרישקיים אין פאַרגלייך מיט די מדבריות פון נעכטען.

אפשר און — הלואי!

ליטעראַרישע נאָטיצען

דאָס בוך „כ'בין קיינמאָל ניט אַוועק [illegible]

דער „אינסטרוקציעס". זיי האט מען נישט בלויז פאר'משפט צום טויט, נאר דעם טויט גופא האט מען דער-לאנגט אין דער לאנגזאמסטער און שוידערליכסטער פארם. מישע לעוו דערציילט וועגן דעם אפען און די-רעקט, איז ניטא קיין גרונט פאר מיר צו טאן עפעס אנדערש. די אידען-געפאנגענע האט מען לעבעדיגערהייט אריינגעווארפען אין דער גרוב פון אן אפטריט און זיי דארט געלאזט אויס-גיין — פאמעליך און אין די גרעסטע יסורים פון לייב און זעל. דער נאצי-שער סאדיזם צו אידען האט נישט גע-וואוסט קיין שום גרעניץ.

דער זעלבער גורל האט געווארט אויף מישע לעוו'ן.

געראטעוועט אים האבען זיינע חברים פון דער רויטער ארמיי, די נישט-אידען פעדיא פימענאוו און ני-קאלאי סערגעיעוו. מישע לעוו האט פארמאגט א „גוט" פנים אין די רויב-פייגעל אויגען פון די נאצים. ס'הייסט, מען האט נישט דערקענט זיין אידיש-קייט. איך קאן ראשטעטיגען אויפ'ן סמך פון זיין פאטאגראפיע, וואס איז צוגעגעבען צו דער דערציי-לונג.

[illegible] א נאטירליכע זאך. חברים דארפען העלפען איינס ס'אנ-דערע אין צייטען פון טויט-געפאר. אבער עס איז קענטיג, אז עס גייט דער רעדאקציע פון „סאוויעטיש היימ-לאנד" אין דעם צו באטאנען, אונ-טערשטרייכען די מענשליכע טאט פון די נישט-אידישע סאוועטישע זעלנער. די דערציילונג הייסט טאקע „ווען ניט די פריינד מיינע". אן זייער ברידער-ליכער הילף, וואלט מישע לעוו אומ-געקומען מיט דעם גרויליגען טויט.

אבער נישט בלויז דאס דערציילט דער אויטאר. און נישט אזוי לייכט. ווי סתם באהאלטען דעם אידישען חבר מיט א גוט „אריש" פנים, איז עס אנגעקומען פימענאוו'ן און סערגע-יעוו'ן צו ראטעווען דעם אידישען שלאכטמאן.

מישע לעוו, א געבוירטיגער אין אוק-ראינע, איז א שטאלצער איד. ווען ער הערט, ווי די נאצים רופען ארויס די אידען-געפאנגענע זיך צו שטעלען אין א באזונדערער ריי, רייסט ער זיך ארויס פון די הענט פון זיינע צוויי פריינט און שטעלט זיך אוועק דארט, צום בלייבען לעבען. אבער ווי אזוי זאגט מען עס זיך אפ פון דעם אייגע-נעם טאטען?

„מיין טאטענ'ס נאמען... איך בין דער איינגסטער פון זיבען קינדער, וואס ער האט אויסגעכאוועט און דערצויגען. זיבען קינדער — מיט זיי איז ער אפט געווען אין נויט, הונגער, נאר ער האט קיינמאל קיינעם פון אונז קיין פאטש ניט געגעבען. זעל-טען-ווען האט ער געשריגען אויף א קינד.

„מיין טאטענ'ס נאמען... די וויעס מיינע זענען אראפגעלאזט, נאר אפילו ווען איך קוק אויף עמיצען מיט אפע-נע אויגען, זע איך ניט אזוי בולט, ווי איך זע איצט דעם טאטע'ן מיינעם, זיין לאנגע געל-רויטע בארד, די האר-טע פארמאזאליעטע הענט."

ווי הימעל-ווייט זענען אזוינע רייד און אזוינע געפילען פון דעם באקאנ-טען אוממענטשליכען לידעל, וואס מיר קענען פון די אמאליגע סאוועטי-שע יארען:

[illegible]

ציפישען, פריקרען קאזיאנעם לאקריץ פון סאוועטישע' שילדערונגען; פריי פון געקינצלטען שאבלאן, וואס פאר-נעמט אזוי שטארק דאס ארט פון קינסטלערישען אמת אין דער קאמו-ניסטישער בעלעטריסטיק.

דער רושם איז אויך שטארק צוליב דעם, וואס מישע לעוו דערציילט אפן און אן הינטער-חנ'דלעך דעם פשוט'ן פאקט, אז אידען, אידישע זעלנער, זענען געשטעלט געווארען במשך דער היטלער-מגיפה אין א ספעציעלער קא-טעגאריע — אפילו מעשה קרבנות. דער סאוועטישער נוסח איז כסדר גע-ווען: וואס שרייען אזוי די אידען? וואס קלאגען זיי? זיי זענען נישט די איינציגע, וואס האבען געליטען פון די פאשיסטען; א סך אנדערע פעלקער-גרופעס האבען אויך געליטען, און אזוי ווייטער וכדומה. אפילו די בא-זונדערע אידישע טרערען אויף דער פארטיליגונג פון א דריטעל אידיש פאלק האבען די סאוועטישע אן-הארצ-ניקעס אונז נישט פארגונען. דאס האט די חושים, שווער דאס אנצורופן מיט'ן נאמען. נאר דאס געפיל איז דא און דאס געמיט האלט אן.

אזוי קלער איך אויך ביים בלעטערן די דריי נומערן „סאוויעטיש היימ-לאנד" און ספעציעל דעם מיעסטן, דעם דריטען נומער. די גאנצע שריפט האלט נאך ביי יאנואר און פעברואר. אלע וואוילע אייגענשאפטען פון דעם סאוויעטישען ווינטער. און דאך... אי-בער דער ווינטער-לאנדשאפט טראגט זיך עפעס א נייער אטעם, זאל עס אפילו בלויז זיין א לייכטער, קוים-קוים באמערקליכער הויך נאר איזן — איז ער דא.

מענליך, אז דער שטרענגער זיידע-פראסט וועט זיך שטארקען און מיט זיינע גרימיג-קאלטע נאז-לעכער אוועק-בלאזען די צארטע, מילדערע פרילינג-שטימונגען. נאר דערווייל ווילט זיך קלאמערן אין יענעם „עפעסל", וואס איך האב ארויסגעלייענט פון דעם נייעם זשורנאל אויף אידיש אין סא-וויעטלאנד. ווי שווער עס זאל נישט זיין, ווי אומזיכער איך זאל נישט זיין ביי זיך אין אט דעם פרט, וויל איך פארט פרואווען צו פארמולירען, וואס אזוינס איך שפיר ארויס — אדער עס דאכט זיך מיר, אז איך שפיר ארויס — פון דעם „סאוויעטישען היימלאנד".

איך האב דאס געפיל, אז דער זשור-נאל וויל מיט אן אמת זיין ליטערא-ריש-קינסטלעריש און זיך באפרייען פון דעם ליטעראַרישען „אגיט-פראפ", דאס הייסט פון די זלידנע שדים פון פראפאגאנדע, אט די ציניש'ע אומ-ברענגערס פון קינסטלערישע ווערטן און מאסען.

מיר דאכט זיך אויך, דער זשורנאל וויל מאכען א סוף צו די קאשמארן פון נעכטען-אייערנעכטען מיט זייער בא-שפייען דאס אייגענע היימישע לעבען, די טאטעס און זיידעס; מיט זייערע אומבאדינגטע קללות אויפ'ן אדרעס פון א גאנצער ריי געקוילעטע אדער געשטארבענע שרייבערס. אין דעם אר-טיקעל פון משה נאטאוויטש וועגען דעם פארשטארבענעם ליטעראטור-פארשער און קריטיקער מאיר ווינער ווערען דערמאנט די שרייבערס משה ליטוואקאוו, נחום שטיף, מאקס עריק, יחזקאל דאברושין איציק נוסינאוו, יאשא [illegible]שטיין דונעץ און אנדערע. גארניש[illegible]לאנג צוריק זענען אט די

[illegible]

אין שוין דערשינען

דאס לאנג-דערווארטעטע בוך פון אונזער חשוב'ן מיטארבעטער הענך אקערמאן, וואס האט זיך אין קאפיט-לען געדרוקט אין „טאג-מארגען-זשורנאל", האט זיך געדרוקט אין י. ל. פרץ פארלאג אין ישראל, און איז די טעג אנגעקומען קיין ניו יארק.

דאס בוך האט דריי און זעכציג קאפיטלען, 336 זייטען און איז ארויס-געגעבען אין א פראכט-אויסגאבע.

דער פרייז פון בוך איז פינף דאלאר און מ'קען עס באשטעלען אויף דעם פאלגענדען אדרעס:

H. ACKERMAN
1191 East 214th Street
Bronx 69, N. Y.

רומעניע — א נייע בוך פון דר. שלמה ביקל דערשינען

אין פארלאג „קיום" אין בוענאס אייערעס איז נאר וואס דערשינען א נייע בוך פון דר. שלמה ביקל אונטער'ן נא-מען „רומעניע". די איבער פיר הונ-דערט זייטען פון דעם בוך זיינען איינ-געטיילט אין דריי אפטיילונגען: א) קאמף פאר אידישע רעכט; ב) אויף דער אידישער גאס, און ג) אידישע שעפערישקייט. פון באזונדערער וויכ-טיגקייט איז די דריטע אפטיילונג פון איבער 200 זייטען, וואס איז פאקטיש א געשיכטע פון 30 יאר אידישע לי-טעראטור אין רומעניע.

אין דעם בוך ווערען געצייכענט פארטרעטען פון די וויכטיגסטע גע-זעלשאפטליכע פירער און פון אידישע שרייבער אין רומעניע. אין דער הקדמה זאגט דער מחבר, אז זיין „כוונה איז געווען צו שרייבען געשיכטע און לי-טעראטור-געשיכטע. ער האט צו דער געשיכטע און צו דער ליטעראטור-קריטיק צוגעשטעלט אויפ'ן שער-בלאט אויך די באצייכענונג זכרונות, כדי אונטערצושטרייכען, אז אלע מענשען, וואס ווערען דערמאנט, האט דער מחבר פערזענליך געקענט, און אז די געשעענישען האט ער צום סאמע גרעסטען טייל מיטגעלעבט און איז געווען מיט זיי אינטים פארבונדען.

מען קען דאס בוך באשטעלען אין ביכערלאנער „ציקא":

25 East 78th St.
New York 21, N. Y.

פאָלקס־שטימע
אויגוסט 1975

ליטעראַטור און קונסט

באַשיידן איז געקומען אין דער ליטעראַטור מישע לעוו. מיט העכער אַ פערטל יאָרהונדערט צוריק איז דערשינען זיין ערשט בוך „פּאַרטיזאַנישע וועגן“ (1948). מישע לעוו איז דעמלט מסתמא געווען דער יינגסטער יידישער פּראָזאַיקער. עס האָבן נאָך געלעבט און געשאַפן די אָנגעזעענע שעפער — גרונטלייגער פון דער יידישער סאָוויעטישער פּראָזע. די דערציילונג פונעם יונגן אויטאָר איז אויפגענומען געוואָרן ווי אַ האָפענונג, אַז עס וועלן נישט אויסגעשעפּט ווערן די קוואַלן און די כוחות פון דער יידישער ליטעראַטור.

אָט די האָפנונגען האָט מ. לעוו באַרעכטיקט. אין זשאַנער פון אויטאָביאָגראַפישער דאָקומענטאַלער דערציילונג האָט ער געשאַפן די וויכטיקע ווערק „ווען נישט די פריינד מיינע...“ (1961), „כמעט אַ לעגענדע“ (1964), „די יוגנט־יאָרן פון זשאַק אַלבראָ“ (1965, „פּעראָ רום“ (1967), „קור־סאַנטן“ (1973).

אויטאָביאָגראַפיזם און דאָקומענטאַלקייט ווערן נאָך ביז איצט נישט זעלטן באַטראַכט ווי „אומגעוויינלעכע“ זשאַנרען פון קינסטלערישער פּראָזע. אין אָט דער פאָרם פעלט דאָך, כלומרשט, אויס אַ וועזנטלעכער מאָמענט פון קונסט — דער פאַנטאַזיע. ריכטיקער, עס דאָמינירן ווירקלעכע געשעענישן, פאַקטן, וועלכע באַגייען זיך אָן קינסטלערישער פאַנטאַזיע.

אינדערעמתן אָבער שיידט זיך דער דאָקומענטאַלער, אויטאָביאָגראַפישער און מעמואַרן־זשאַנער מיט גאָרנישט נישט אונטער פונעם ראָמאַן, דערציילונג, נאָוועלע, דראַמע, פּאָעמע, ליד און פון אַלע אַנדערע פאָרמען פון קינסטלערישער ליטעראַרישער שאַפונג. צי ליגט דען נישט אין יסוד פון דעם היסטאָרישן ראָמאַן, פון דער היסטאָרישער פּאָעמע, פון דער היסטאָרישער דראַמע אָדער טראַגעדיע קיין פאַקט פון דער געשיכטע?

דער ווער ווען אַבער נעמען אויף זיך די דרייסטקייט צו באַהויפּטן, אַז אין ר. נ.

א מייסטער פונעם דאָקומענטאַלן זשאַנער*)

(צו מישע לעווס זעכציקיאָריקן געבוירנטאָג)

הערש רעמעניק

זשאַנרען אָנגעזעטיקט געווען מיט דעם טראַגיזם פון די מלחמה־געשעענישן, ווייל פאַר דער יידישער ליטעראַטור איז די מלחמה געווען נישט בלויז אַ גרויסע אַלמענטשלעכע היסטאָרישע דראַמע, נאָר אַן אומגעהערטע אין דער מענטשלעכער געשיכטע נאַציאָנאַלע קאַטאַסטראָפע פונעם יידישן פאָלק.

מישע לעוו געהערט צו דעם דור פון די יידישע שרייבער, וועלכע די מלחמה האָט אויפגעוועקט און אַריינגעוואָרפן זיי אין ווירבל פון שוידערלעכע געשעענישן. אַ סטודענט פון מאָסקווער פּעדאַגאָגישן אינסטיטוט, האָט ער אין ראַדיאָ דערהערט, אַז דאָס היטלעריסטישע דייטשלאַנד איז אָנגעפאַלן אויף אונדזער לאַנד. פון דעם מאָמענט אָן האָט ער, אין זיין ראָמאַנטישן עלטער, דערקענט די האַרבע, ביטערע און שרעקלעכע דערפאַרונג פון דער מלחמה, פון בלוטיקע אכזריותדיקע שלאַכטן הינטער מאָסקווע, פון ווייטיקדיקע ליידן אין דייטשיש־פאַשיסטישן לאַגער פון קריגסגעפאַנגענע, פון מסירת־נפשדיקן קאַמף אין אַ פּאַרטיזאַנישן אָטריאַד, פריער אַלס אויסשפּירער, דערנאָך אַלס שעף פון אַ פּאַרטיזאַנער־פּולק.

און וואָס באַשטייט מ. לעווס מייסטערשאַפט אַלס אויטאָר פון דאָקומענטאַלן אויטאָביאָגראַפישן זשאַנער? פריער פאַר אַלץ, אין דער וואָרהאַפטיקייט פון שילדערן די פאַקטן פון פּאַרטיזאַנישן קאַמף, דעם אומקום און טויט פון מענטשן. דאָס אַלץ — אַז און פאַר זיך גענומען — טרייסלט אויף, און אויב וועגן דעם דערציילט אַ

אויפרעגונג פונעם העלד פון דער דערציילונג, אָדער פונעם דערציילער.

די דאָקומענטאַלקייט און דער אויטאָביאָגראַפיזם זענען די סיבות פון וואָרהאַפטיקייט. אָבער אויך דאָ דראָט די געפאַר פון כאַאָטיש אָנוואַלגערן פאַקטן. מ. לעוו ווייזט אַרויס אין זיינע ווערק באַגאַבונג פון אַן עכטן קינסטלער אינעם אָפּקלייבן פאַקטן, אין געפיל פון מאָס, אין טאַקטישקייט פון דער שילדערונג.

דערציילנדיק וועגן דער מלחמה, מאָלט ער, נאַטירלעך, אומקום פון מענטשן, אין פּאַרטיזאַנישן אָטריאַד מאָלט ער העלדן; אין הינטערלאַנד ביי די דייטשישע אָקופּאַנטן ווייזט ער געוויינלעכע מענטשן, אַרבעטער, קאָלווירטניקעס, לערער, וועלכע פירן דעם קאַמף קעגן פאַראַכטן שונא, נישט געקוקט אויף דער געפאַר פון זייער אייגענעם לעבן. ער פאַרלירט אָבער נישט דערביי דאָס געפיל פון מאָס, דעם נייטיקן טאַקט, ער פאַלט נישט אַריין אין גוזמאדיקייט, ער באַפּוצט נישט. דער שרייבער, דער דערציילער, דער העלד פון אַלע זיינע דערציילונגען — ער איז באַשיידן, ווי אַלע פאַרשוינען, די פּראָסטע סאָוויעטישע מענטשן, וועלכע קעמפן, קומען אום, באַזיגן.

מיט געפיל און מיט פאַרשטאַנד פון אַן ערלעכן קינסטלער אַ רעאַליסט פאַלט נישט אַריין מ. לעוו אין קיין עקסטרעמקייטן. אין לעבן זעט ער נישט בלויז דאָס העלדישע און דאָס דערהויבענע. אויסער העלדן זענען פאַראַן אויך פאַררעטער. דער אויטאָר

זייט שטעכדראָט, און דאָ, וו מיר געפונען זיך, זענען מיר די באַלעבאַטים, און גילטיק זענען נאָר אונדזערע סאָוויעטישע געזעצן. דו קרים זיך נישט, צי עס געפעלט דיר יאָ, צי ניין, נאָר אַזוי איז עס און אַזוי וועט עס זיין אויך ווייטער. פאַרנעם זיך פונדאַנען!

— און אויב נישט?

— וועלן מיר דיך משפּטן פאַר ראַבעוו, פאַר אומברענגען אַ רויטאַרמייער.

מיטן קעסעלע אין דער האַנט, אַן איינגעהויקערטער, איז ער אַוועק פון אונדז. וואָס האָבן אויסגעדריקט זיינע אויגן? האַס, חרטה, ווייטיק? דאַכט זיך, אַלץ צוזאַמען“.[1]

דאָס איז אַ גאַנצע פּסיכאָלאָגישע, דראַמאַטישע און טראַגישע נאָוועלע, אַ רעאַליסטיש בילד פון אַ שרעקלעך לעבן.

מ. לעוו באַשרייבט דאָס אומקומען פון מענטשן. זיי קומען אום אין שלאַכט, אין די טורמעס פון געסטאַפּאָ, אין די טויט־לאַגערן, גאַזקאַמערן, אין די פּאַרטיזאַנישע אָטריאַדן, אין אויפשטאַנדן, אין די אונטערערדישע אָרגאַניזאַציעס; זיי שטאַרבן העלדיש פונעם שונאס הענט; זיי שטאַרבן שענדלעך ווי פאַררעטער פון די נקמה־הענט פון די פאָלקס־באַשטראָפער; זיי

טאָלסטאָיס „קריג און פרידן", פּושקינס „פּאָלטאַווע", א. נ. טאָלסטאָיס „פּיאָטר דער ערשטער" אָדער אין וואַלטער סקאָטס היסטאָרישע ראָמאַנען איז נישטאָ קיין פאַרטראַכט, קיין פאַנטאַזיע? יעדס ווערק, אויך נישט קיין היסטאָרישער ראָמאַן, נישט קיין דאָקומענטאַלע דערציילונג, נישט קיין אויטאָביאָגראַפיע, איז געבויט אויף פאַקטן פון לעבן, אויף געזעענע און דורכגעטראַכטע לעבנס-דערשיינונגען. וועגן דעם זאָגט עדות די דערפאַרונג פון דער וועלט־ליטעראַטור. באַזונדערס, ווען עס גייט אַ רייד וועגן דער גרויסער פאַטערלענדישער מלחמה, קאָן מען זיכער זאָגן, אַז די גאַנצע סאָוויעטישע ליטעראַטור איז דאָקומענטאַל, אויטאָביאָגראַפיש. דאָס הייסט אין איר איז פאַרקערפּערט די לעבנס-דערפאַרונג פונעם אויטאָר און די היסטאָרישע דערפאַרונג פונעם גאַנצן פאָלק. זענען דען שאָלאָכאָווס, לעאָנאָווס, פאַדייעווס, ערענבורגס, טוואַרדאָווסקיס, פּאָלעוואָיס, קאַזאַקעוויטשעס ווערק וועגן דער מלחמה נישט אויטאָביאָגראַפיש, נישט דאָקומענטאַל? צי איז אין אַזעלכע ווערק, ווי „אַ דערציילונג וועגן אַן עכטן מענטש", צי אפילו „מענטשן מיט ריינעם געוויסן" נישטאָ קיין פאַרטראַכט, קיין פאַנטאַזיע, קיין אָפּקלייב פון פאַקטן און דעטאַלן, קיין פּסיכאָלאָגישע קאָליזיעס, נאַטור-בילדער, מענטשלעכע כאַראַקטערן, קינסטלערישע געשטאַלטן, דראַמאַטישע און טראַגישע קאָנפליקטן?

מישע לעוו איז אַלס שרייבער-אַקאָמוניסט גלייך אָנערקענט געוואָרן. נישט געקוקט אויף דער „אומעווינלעכקייט" פונעם זשאַנער. און דאָס דערקלערט זיך, נאַטירלעך, מיט דער מייסטערשאַפט פונעם אויטאָר.

דער אינהאַלט פון לעווס דערציילונגען איז די גרויסע פאַטערלענדישע מלחמה, די היסטאָרישע דראַמאַטישע און טראַגישע געשעענישן, וועלכע האָבן אויפגעטרייסלט די וועלט, די הערצער און דעם באַוווּסטזיין פון מיליאָנען מענטשן. אין דער רוסישער סאָוועטישער ליטעראַטור איז כמעט נישטאָ קיין אָנגעזעענער שרייבער, וואָס האָט אין זיין שאַפונג נישט אָפּגעשפּיגלט אָט די געשעענישן.

וואָס איז שייך דער יידישער סאָוועטישער ליטעראַטור, איז זי אינגאַנצן, אין אַלע אירע פאָרמען און

*) „סאָוועטיש היימלאַנד", נ"ר 7 פון 1975 יאָר.

בערגעלעבט, טרייסלט דאָס אויף נאָך מער.

אָבער אין דעם פאַל לאָקערן אויף דעם קינסטלער אַלערליי געפאַרן. מען קאָן געדיכט מאַכן די פאַרבן, מאָלן בלויז שוידער און קאָשמאַרן, אָנייאָגן פחד און שטימונגען פון האָפענונגסלאָזן פעסימיזם, פון אומגלייבן אין לעבן און אין דעם מענטשלעכן זיין. מ. לעוו האָט אויסגעמיטן אָט די געפאַר אַדאַנק זיין הומאָר, וואָס לינדערט די שווערסטע ליידן, אַדאַנק דער שילדערונג פון חברישער סאָלידאַרישקייט, וואָס פאַרשטאַרקט דעם גלויבן אין מענטשן. געפינען אַ מענטש אין אוממענטשלעכע באַדינגונגען פון פאַשיסטישן לאַגער, אינעם גרויזאַמען עמק־הבכא, אין אַנגסטן פון פאַמעלעכדיקן און גיכן טויט, געפינען און מאָלן אַזאַ מענטש — אָט דאָס קאָן דער העלד פון דער דערציילונג „ווען נישט די פריינד מיינע..."

ער אַנטפּלעקט דעם מענטשן אין געשטאַלט פונעם דאָקטער זאָרינקין, אין געשטאַלט פון פּומענאָוון, סערגייעוון און... אפילו אין געשטאַלט פונעם דייטשישן סאָלדאַט גינטער פורגעל — דעם פּילאָטאַג, וועלכער איז איבערציַיגט, אַז „די רוסישע ליטעראַטור איז אַ גוטע ליטעראַטור".

מען קאָן איבעררעכענען פאַקטן און געשעענישן, געבן אַ פאָטאָגראַפיש צעטל פון די געשעענישן. דעמלט פאַרלירן זיי דעם סינטעטישן תוך זייערן, ווירקנדיק בלויז איין מאָמענט, דער עיקר אויפן באַוווּסטזיין פונעם מענטשן, אָבער נישט אויף זיינע געפילן. מישע לעוו האָט אויסגעמיטן אויך אָט די געפאַר — אַדאַנק דעם ליריזם פון זיין דערציילן. די ליִרישקייט פונעם דערציילן גיט צו דעם ווערק עמאָציאָנעלקייט, אָנשטעקנדיק דעם לייענער מיט דער זעלבער אויפרעגונג, ווי די

מיר שיקן איבער די בעסטע
ווונטשן און באַגריסונגען דעם
טאַלאַנטפולן שרייבער און
האַרציקן מענטשן מישע
לעוו — אין צוזאַמענהאַנג
מיט זיין 60-טן געבוירנטאָג.
ביז 120 — טייערער מישע!

רעדאַקציע
„פאָלקס-שטימע"

איז אייגנטימלעך נישט בלויז דרייסטקייט, נאָר אויך פחדנות. דער אויטאָר מאָלט סיי דאָס, סיי יענץ. ס'איז פאַראַן פריינדשאַפט אין אַן עת-צרה, חברישע איבערגעגעבנקייט, זעלבסטאָפּפערונג אין קאַמף, און ס'איז פאַראַן נישטיקער עגאָיזם, קליינלעכער געפיל פון שרעק, דערנידעריקונג פאַרן שטאַרקן, דאָס אונטערגעבן זיך נידעריקע אינסטינקטן. דאָס אַלץ שילדערט מ. לעוו:

„נישט ווייט פון וועג האָט איינער פון די געפאַנגענע דערזען אַ טויט פערד און אום האָט זיך איינגעגעבן אָפּשניידן אַ שטיק פלייש. ער האָט עס אַריינגעלייגט אין רענצל פון דער גאַז-מאַסקע. ער האָט שוין באַוויזן אומבאַמערקט זיך אומקערן צוריק אין קאָלאָנע. נאָר דאָ איז ווי פון אונטער דער ערד אויסגעוואַקסן נעבן אים דובינין און מיט איין ריס אַרויסגעכאַפּט דאָס רענצל מיטן פלייש. אַנטלויפן אָבער האָט זיך אים נישט איינגעגעבן. דער געליטענער האָט אים אָנגעכאַפּט פאַר דעם שינעל, עס האָט זיך אָנגעהויבן אַ געשלעג, ביידע זענען אומגעפאַלן אויף דער ערד. עס האָט זיך דערהערט אַ שאָס. דובינין האָט זיך אָפּגעטראָגן אַ לעבעדיקער, דער צווייטער איז געבליבן ליגן.

מיט דובינינען, צו וועלכן מיר האָבן זיך שוין געהאַט צוגעוווינט, האָט מער קיינער קיין וואָרט נישט אויסגערעדט. ווען מען האָט אונדז פאַרטריבן אויף נאַכטלעגער, האָט ער פאַנאַנדערגעצונדן אַ שייטער און גענומען קאָכן אין צוויי קעסעלעך דאָס פלייש. פון אַלע זייטן האָבן אויפן ריח פון געקעכץ גענומען זיך צונויפזאַמלען מענטשן.

מיר זענען געלעגן אויף דער ערד אין אַ קרייז. דובינין האָט אַוועקגעשטעלט די קעסעלעך אין דער מיט. נאָר קיינער פון אונדז האָט זיך נישט גערירט פון אָרט. דאָס עסן זאָל אונדז ווייניקער רייצן, האָבן מיר אויסגעקערעוועט די קעפּ.

דובינין, אַ הויכער, מיט אַ פאַרוואַקסענער שוואַרצער באָרד און אַ צעדראַפּעט פּנים, איז געשטאַנען אַן אויסגעשמירטער אין סאַזשע און אָפּט געפינטלט מיט די רויטע אויגן, וואָס האָבן געהאַלטן אין איין טרערן. מיט דער פּילאָטקע האָט ער אָנגעכאַפּט דאָס הייסע הענטל פונעם קעסעלע, צוגעלאָפן צו איוואַנישינען און נישט מיט זיין קול גענומען שרייען:

— נאַ, פרעס, דו ביסט דאָך זייער אַטאַמאַן!

איוואַנישין איז אויפגעשטאַנען.

— וואָס שרייסטו? פאַרגעדענק, די דייטשן זענען באַלעבאַטים פון יענער

עפּידעמיעס...

„אַנאַטאָלי סאַמאָילאָוו — אַ געוועזענער סטודענט פון אַ מאָסקווער הויכשול, איינער פון אונדזערע קורסאַנטן, וועלכן מיר האָבן ערשט מיט אַ האַלבער שעה צוריק אויפגעזוכט, האָט עפּעס באַמערקט אין דער קאַנאַווע, וואָסביים וועג, און זיך אָנגעבויגן אַ קוק טאָן. אַ קאָנוואָיר איז פאַמעלעך אַראָפּגעקראָכן פון וועליסאַפּעד, נישט געאיילט זיך גענומען צילעווען און אים דערשאָסן."[2]

מיט אַזעלכע „דעטאַלן" און „בילדער" זענען פאַרפולט מ. לעווס אַלע ווערק. ער דערציילט נישט וועגן לעבן פון איין מענטש, דעם העלד פון אַ ראָמאַן, דערציילונג, פּאָעמע. ער מאָלט פּאָרטרעטן פון מענטשן, גיט כאַראַקטעריסטיקעס, שאַפט פראַגמענטן, דעטאַלן, פון וועלכע עס וואַקסן אויס ברייטע אַלזייטיקע בילדער פונעם לעבן. די סטרוקטור פון מ. לעווס ווערק — דאָס איז כראָניק פון לויפנדיקע געשעענישן. קאָמפּאָזיציאָנעל האָט די דאָזיקע סטרוקטור איין-איינציקן יסוד — די ווירקלעכקייט, דאָס רעאַלע לעבן און די געשטאַלט פונעם דערציילער, דער אויטאָר רעדט, פירט די האַנדלונג, דערציילט אין נאָמען פונעם לעבן, אין נאָמען פון דער געשיכטע. אַלע קאָנפליקטן, צוזאַמענשטויסן, קאָליזיעס זענען אין אים קאָנצענטרירט; אין זיין לעבן, וואָס ווערט אַ פאַרקערפּערונג פונעם פאָלקס-לעבן, פון דער געשיכטע. עס קאָן זיין, אַז אָט די געשטאַלט איז צופיל איבערגעלאָדן, ערטערווייז פילט זיך דאָס. די געשטאַלט פונעם דערציילער איז סוביעקטיוו, אינדיווידועל, אָבער סינטעטיש, ווי אַ פאַרקערפּערונג פונעם וועזן און פון דער פּסיכאָלאָגיע פון אַ סך, עס גיסט זיך צונויף מיטן „המון".

אויב די שילדערונג פון באַזונדערע עפּיזאָדן, די געשעענישן, סצענעס, פּאָרטרעטן, כאַראַקטעריסטיקעס, דעטאַלן בילדן אַ פאַרענדיקטן גאַנצן עלעמענט אין דער באַוועגונג פונעם לעבנס-פּראָצעס אויף באַזונדערע עטאַפּן פון זיין אַנטוויקלונג, בילדן אַלע ווערק פון מישע לעוו, צוזאַמען גענומען, זיין גאַנצע שאַפונג, אַן עפּישע שילדערונג פונעם פּראָצעס פון דער

---

1) מ. לעוו. „כמעט אַ לעגענדע". 1973, ז"ז 116—117.

2) דאָרטן, ז' 116.

ציבנאַווסקי, וואָס האָט אָנגעטאָן גרויסע צרות דער פּאַרטיי פון אַרבעטער־קלאַס — קפּפּ, אויסליפערנדיק אין תּפיסה די בעסטע רעוואָלוציאָנערע טוער. בעת דער שיסעריי זענען די דריי חברים געוואָרן שווער פאַרוווּנדעט. מען האָט זיי אַלעמען אַרעסטירט און געשטעלט פאַר אַ שטאַנדגעריכט וואָס האָט די דריי רעוואָלוציאָנערן פאַרמישפּט צום טויט. זיי זענען אומגעקומען אין וואַרשעווער ציטאַדעל דעם 21־טן אויגוסט 1925 יאָר.

אין 1922 יאָר האָט וול. קניעווסקי זיך אָנגעשלאָסן אין זמק, כדי אין זיינע רייען צו קעמפן פאַר אַראָפּוואַרפן די פאַרהאַסטע בורזשואַזע מאַכט און בויען אַן אַרבעטער־רעגירונג. דעם 18 יולי 1923 איז וול. קניעווסקי פאַרמישפּט געוואָרן דורכן קריגסגעריכט אין וואַרשע אויף צוויי יאָר תּפיסה. אויך ער האַלט זיך אויפן פּראָצעס ווי עס

בראַוואָקאַטאָר!“

דער יונגער העלד איז געשטעלט געוואָרן פאַר אַ שטאַנדגעריכט, וואָס האָט אים פאַרמישפּט צום טויט.

די גאַנצע דעמלטדיקע פּרעסע איז פול געווען מיט באַשרייבונגען וועגן דעם, וואָס עס האָט זיך אָפּגעשפּילט אין לעמבערג אין די טעג פון 28־טן יולי ביזן 6־טן אויגוסט 1925. דאָס גאַנצע אַרבעטנדיקע פאָלק איז געווען

צעבנאַווסקין אַלס מענטש, ער האָט אָבער נישט חרטה, וואָס ער האָט אים דערשאָסן, ווייל ער האָט אַזוי אַרום אומשעדלעך געמאַכט אַ פּראָוואָקאַטאָר. איך האָב געוווּסט, וואָס מיך דערוואַרט! — האָט באַטוויין אויסגערופן — אָבער אַלס אידעישער מענטש, אַלס דיסציפּלינירטער פּאַרטיי־חבר, האָב איך אויסגעפירט מיין פליכט, די פליכט לגבי דעם אַרבעטער־קלאַס.“

עס ווערן איבערגעלייענט די מיט־

היסטאָרישער אַנטוויקלונג אין די יאָרן פון דער גרויסער פאָטערלענדישער מלחמה.

אַלץ, וואָס דער שרייבער האָט געשאַפן, אַלע זיינע דערציילונגען רעפּראָדוצירן אַ קינסטלעריש בילד, אַ דירנדיקע, רעגנדיקע געשיכטע פון אַ פאַרענדיקטן פּעריאָד. אין דעם איז נישט שווער זיך צו איבערצייגן, ווען מען לייענט זיינע ווערק.

„קורסאַנטן“ — דאָס איז אַ דערציילונג וועגן יונגע מענטשן, קורסאַנטן פון דער פּאָדאָלסקער אינפאַנטעריע־שול, וועלכע האָבן העלדיש געקעמפט און זענען אין דער גרעסטער מערהייט אומגעקומען אינעם האַרבסט פון 1941, הינטער מאָסקווע, ווען די דייטשישע פאַשיסטישע חיילות האָבן זיך געגרייט אַריין אין דער הויפּטשטאָט פון אונדזער היימלאַנד. מיט זייער העלדישן אומקום האָבן די קורסאַנטן געהאָלפן צעקלאַפּן דעם שונא נעבן מאָסקווע.

„ווען נישט די פריינד מיינע...“ איז אַ דערציילונג וועגן שוידערלעכער אויסקומעניש און שווערע ליידן פון אַ סאָוויעטישן סאָלדאַט, דערצו נאָך אַ ייד, אינעם גיהנום פון דייטשישן פאַשיסטישן לאַגער אין פאַרלויף פון לאַנגע חדשים. פון האַרבסט 1941 ביז זומער 1942. דער דייטשיש־פאַשיסטישער לאַגער איז נישט קיין געוויינלעכער קאָנצענטראַציע־לאַגער. דאָ, אין דייטשיש־פאַשיסטישן לאַגער, איז מיט דייטשישער פּינקטלעכקייט און מיט פאַשיסטישן ציניזם און סאַדיזם אַלץ געווען פאָרויסגעזען, אויסגערעכנט ביז די מינדסטע דעטאַלן — וויאַזוי צו דערנידעריקן, אויסמאַטערן דעם מענטש מיט שווערער אַרבעט, מיט הונגער, מיט חיהשע געשלעגן, וויאַזוי אים צו טויטן מיט אַ קויל, אויף דער תּליה, אין אַ גאַזקאַמער, אין אַ דושעגובקע. זיבן קרייזן פונעם פאַשיסטישן גיהנום גייט אַדורך דער העלד פון דער דערציילונג „ווען נישט די פריינד מיינע...“, איינהיטנדיק דערביי זיין מענטשלעכע געשטאַלט.

„פּאַרטיזאַנישע וועגן“ — אַ דערציילונג וועגן דעם האַרבן וועג פון אַ שרעקלאָזן פּאַרטיזאַנער, אַן אויסשפּירער, וועלכער קעמפט אין פאַרלויף פון צוויי יאָר (1942—1944) קעגן אָקופּאַנט אין הינטערלאַנד, דערלאַנגענדיק אים שווערע קלעפּ דורך אומדערוואַרטע אָנפאַלן, דורך פאַרניכטן די פאַשיסטן און אַרויפוואַרפן אויף זיי אַ שוידערלעכן פּחד.

„במעט אַ לעגענדע“ — דאָס איז אַ דערציילונג וועגן דעם העלדישן אויפשטאַנד פון מענטשן, פאַראורטיילטע אויף אומקום אין טויט־לאַגער סאָביבאָר. במעט אין פּראָטאָקאָל־סטיל ווערט דאָ דערציילט:

„מיטאַמאָל איז געוואָרן שווער צו אָטעמען, ביז דערשטיקט צו ווערן. אויף העכער אַ האַלבן קילאָמעטער האָט זיך צעשפּרייט אַ שוואַרצער, געדיכטער רויך. אינדערלופטן האָט זיך באַוויזן אַ פלאַם. עס האָט זיך דערהערט אַ שרעקלעכער טומל: עס האָבן געגראַגערט הונדערטער גענדז.

ווען אַלע זענען שוין געווען אין באַראַק, איז אַריין דער קאַצעטניק, וואָס האָט זיי געהייסן, זיי זאָלן זיך אויסקערעווען מיט די פּלייצעס צום עשעלאָן. ער האָט זיך אַרומגעקוקט און געפרעגט:

— פונוואַנען קומען יידן?

— פון מינסק — האָט אים לייטמאַן געענטפערט. — נאָר צוערשט דערציילט, פאַרוואָס שווייגן דאָ אַלע?

— אַזאַ באַפעל.

— פאַרוואָס?

— ווייל מען האָט נאָך נישט אַלעמען פון אייער עשעלאָן פאַרברענט. אייך האָט מען איבערגעלאָזט, איר זאָלט פאַרענדיקן בויען דעם פערטן לאַגער, דעם נאָרד־לאַגער.

אויף אַ ווילע איז געוואָרן טויטשטיל. פּעטשערסקי האָט זיך אָנגעשפּאַרט אין דער נאַרע. הייסט עס, עטלעכע, איר כאַמע, זיינע לאַנדסלייט ליב סראַגאָוויטש, באָריס עסטרין און אַלע, אַלע, אַלע... איז אָט פונוואַנען עס שמעקט מיט סמאַליענעס.“[3])

„פּעראָ רום“ איז אַ דערציילונג וועגן אַ העלד פון דער מלחמה, דעם סאָוויעטישן קאַפּיטאַן פּיאָטר אָראַנסקי, וועלכער האָט געקעמפט קעגן די דייטשישע פאַשיסטן אויף דער סאָוויעטישער ערד און אין דער העלדן־שטאָט סעוואַסטאָפּאָל. אַריינגעפאַלן אין געפאַנגענשאַפט צו די פאַשיסטן, אַנטלויפט ער קיין יוגאָסלאַוויע, נעמט אַן אַקטיוון אָנטייל אין קאַמף פון די יוגאָסלאַווישע פּאַרטיזאַנער קעגן די דייטשישע אָקופּאַנטן, זייענדיק אַ קאָמאַנדיר פון אַ רוסישן פּאַרטיזאַנישן באַטאַליאָן און האָבנדיק שוין אַ נייעם, סערבישן נאָמען — פּעראָ רום.

איך האָב איבערגערעכנט בלויז די גרונט־ווערק, וואָס מ. לעוו האָט געשאַפן פאַר די לעצטע פינף און צוואַנציק יאָר. אַלע זענען זיי וועגן דער מלחמה. אין תּוך איז דאָס אַ קינסטלערישע געשיכטע־באַשרייבונג פון יענער צייט. יעדעס ווערק האָט אַ זעלבשטענדיקן קינסטלערישן ווערט. אָבער אין דער זעלבער צייט איז דאָס אַ טייל, אַן אָרגאַניש קאַפּיטל פון איין גרויסער עפּאָפּעיע וועגן דעם קאַמף פון דער פּראָגרעסיווער מענטשהייט קעגן באַרבאַרישקייט און קאַניבאַליזם.

און נאָך — וועגן נאַציאָנאַלן און אינטערנאַציאָנאַלן. אַוודאי איז דאָס אַ פּראָבלעם פון דער גאַנצער ליטעראַטור. זי איז פאַרקערפּערט אין אַ סך ווערק וועגן דער מלחמה. דאָס נאַציאָנאַלע און דאָס אינטערנאַציאָנאַלע אין אַ שאַרפער אויסדרוק פונעם סאָציאַלן קלאַסן־צוזאַמענשטויס פונעם סאָוויעטישן פאָלק מיטן דייטשישן פאַשיזם אין דער גרויסער פאָטערלענדישער מלחמה. דער אַרישער פאָרצוג פון דער דייטשישער נאַציע איבער אַלע פעלקער, די פאַרשקלאַפונג פון די פעלקער אינעם פאַשיסטישן „טויזנטיאָריקן רייך“ — אַזאַ איז געווען די „פילאָזאָפיע“ פונעם היטלעריזם. וואָס איז שייך דעם יידישן פאָלק, איז עס געווען פאַראורטיילט פון דער „בלאָנדער בעסטיע“ אויף פולשטענדיקער פיזישער פאַרניכטונג, דאַקעגן, די סאָוויעטישע פילאָזאָפיע פון דער מלחמה איז באַשטאַנען אין דעם, אַז עס זאָלן באַפרייט ווערן די פעלקער פון דער פאַשיסטישער שקלאַפעריי און ס'זאָלן געשאַפן ווערן אַלע באַדינגונגען פאַר ברידערלעכער פריינדשאַפט און אינטערנאַציאָנאַלער סאָלידאַרישקייט, פאַר אמתער פרייהייט פון אַלע מענטשן, אומאָפּהענגיק פון זייער נאַציאָנאַלער אָפּשטאַמונג.

די יידישע סאָוויעטישע ליטעראַטור איז געשטאַנען אויף דער הייך פון דער היסטאָרישער אויפגאַבע אינעם שילדערן און פאַרקערפּערן דאָס פּראָבלעם פונעם נאַציאָנאַלן און אינטערנאַציאָנאַלן אין די יאָרן פון דער גרויסער פאָטערלענדישער מלחמה. נישט געקוקט אויף דער נאַציאָנאַלער קאַטאַסטראָפע, אויף דער פאַרניכטונג פון דער יידישער באַפעלקערונג אין אייראָפּע, זענען די יידישע סאָוויעטישע שרייבער, מאָלנדיק דעם אומקום פון די יידן אין וואַרשעווער געטאָ, אין באַבי יאַר, אין קאָווענער „ניינטן פאָרט“, אין ווילנער פּאָנאַר, אין סאָביבאָרער טויט־לאַגער, אין אַלע שטעט, שטעטלעך און דערפער, אָקופּירטע פון די פאַשיסטישע באַנדעס, נישט אַריינגעפאַלן אין נאַציאָנאַליזם און שאָוויניזם. די יידישע סאָוויעטישע ליטעראַטור האָט באַוויזן, אַז די יידישע פאָלקס־מאַסן, צוזאַמען מיט די אַרבעטנדיקע פון אַלע פעלקער אין ראַטנפאַרבאַנד, זענען געגאַנגען אין שלאַכט, אומבאַרחמנותדיק קעמפנדיק קעגן באַרבאַרישן פאַשיזם ביז דעם ענדגילטיקן נצחון איבער אים. די יידישע באַפעלקערונג האָט אין דער שווערער צייט געפונען שטיצע ביי די סאָוויעטישע מענטשן פון אַנדערע נאַציאָנאַליטעטן.

כאַראַקטעריסטיש איז דער עפּיזאָד אינעם: „ווען נישט די פריינד מיינע...“

פימענאָוו און סערגייעוו, איינשטעלנדיק זייער אייגן לעבן, האָבן געראַטעוועט דעם אויטאָר פון דער דערציילונג פון אומקום, ווען זיי אַלע זענען אַריינגעפאַלן אין געפאַנגענשאַפט צו די דייטשן, וועלכע האָבן גלייך אַרויסגערופן יידן און זיי צעשאָסן:

„אויפן גאַנעק פון הויז האָבן זיך באַוויזן עטלעכע פאַשיסטישע אָפיצירן. איינער פון זיי, ווייזט אויס אַ ווייסגוואַרדייער, ווענדט זיך צו אונדז אויף ריין רוסיש. ער וואָרנט:

באַפעל נומער איינס: קאָמוניסטן, אַרויס פון דער ריי.

באַפעל נומער צוויי: יידן, אַרויס פון דער ריי...

איך האָב זיך אַ ריס געטאָן פון אָרט. נאָר פימענאָוו און סערגייעוו האָבן מיך אָנגעכאַפּט פאַר די הענט.

איך האָב געפּרוּווט אַרויסרייסן די הענט, לאָזן זיי מיך נישט, מיינע פריינד. פימענאָוו שעפּטשעט:

— ביסט משוגע?[4])

און ווייטער:

„איצט גיי איך דער לעצטער. אַלע איבעריקע געפאַנגענע, חוץ אונדזער קליינער גרופּע, האָט מען שוין פאַרטריבן אין די באַראַקן. איך פּרוביר אָפּשטיין אַ ביסל, און דאָ דערזע איך פּלוצעם: אונדז אַנטקעגן גייט מיט גיכע טריט סערגייעוו און הינטער אים איילט פימענאָוו. ניקאָלאַי האָט זיך אויסגעגלייכט מיטן פּאָליציאַנט, און איך הער, ווי ער זאָגט אים:

— אָט דעם בחור לאָז אָפּ! — ער ווייזט אָן אויף מיר.

— און אַז נישט?

איין אויגנבליק, און דער פּאָליציאַנט פאַלט אום, ווי אַן אונטערגעשניטענער. איך ווייס גוט, וואָס פאַר אַ קראַפט עס פאַרמאָגט ניקאָלאַיס האַנט. נישט אַזוי גיך וועט דער פּאָליציאַנט קומען צו זיך.“[5])

מ. לעוו שילדערט אין זיינע ווערק געשעענישן, וועלכע זענען פאָרגעקומען מיט דרייסיק יאָר צוריק. דאָס איז שוין פאַרגאַנגענהייט, הגם נישט קיין ווייטע, אָבער פאַרגאַנגענהייט. דער היינטצייטיקער, דער נייער לייענער קאָן זיך שאַפן אַ פאָרשטעלונג וועגן אָט דער פאַרגאַנגענהייט, וועגן די געדענקפולע היסטאָרישע געשעענישן, בלויז פון די דערציילונגען וועגן זיי.

מיט זיינע ווערק העלפט מ. לעוו דעם לייענער זיך צו שאַפן אַזאַ פאָרשטעלונג. זיינע וואָרהאַפטיקע דערציילונגען, זיין באַשיידענע שילדערונגס־מאַניר, זיין אַרט מאָלן בילדער — אַלץ קלינגט אַקטועל, די געשעענישן שטייען אויף פאַר די אויגן, גלייך ווי זיי וואָלטן פאָרגעקומען איצט, אין אונדזערע טעג. די עמאָציאָנעל אָנגעזעטיקטע קינסטלערישע בילדער פון מישע לעווס דערציילונגען היטן איין די פרישקייט און די דויערנדיקע אויפווירקונגס־קראַפט.

---

[3]) דאָרטן, ז׳ 105.

[4]) דאָרטן, ז״ז 119—120.

[5]) דאָרטן, ז׳ 123.